

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (3)

23.5.2022

WTDno-2022-557

Sisäministeriö

kirjaamo.sm@govsec.fi

maahanmuutto-osasto.sm@govsec.fi

Sisäministeriön lausuntopyyntö: hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (VN/8021/2022)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävinä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti vähemmistöjen osalta. Ulkomaalaislain (301/2004) ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) esitöissä valtuutetun yhdeksi tehtäväksi on katsottu ulkomaalaisten oikeuksien ja aseman edistäminen. Valtuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaportoitijana ja maastapoistamisen täytäntöönpanon valvojana. Valtuutettu toimii myös naisiin kohdistuvan väkivallan raportoitijana sekä seuraa toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 3 §:ssä säädetyn mukaisesti.

Valtuutettu kiittää pyynnöstä lausua asiassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Valtuutettu ei kannata luonnosesityksessä esitettyjä muutoksia rajamenettelyn käyttöön ottamisesta ja etäkuulemisen järjestämisestä ilman hakijan suostumusta turvapaikkaprosessissa.

Oikeusturvariskit rajamenettelyssä

Rajamenettelyn merkittävimmät vaikutukset kohdistuvat kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden oikeuksiin. Rajamenettelyyn joutuvien henkilöiden liikkumisvapautta rajoitetaan merkittävästi, säilöönottoa muistuttavalla tavalla. Lisäksi prosessin nopeus väistämättä kasvattaa riskiä siitä, ettei kaikkia turvapaikkaprosessin kannalta olennaisia tietoja ehditä riittävällä tavalla

selvittää. Luonnosesityksen mukaan kansainvälistä suojelua hakevan henkilön ohjaamisesta rajamenettelyyn ei tehtäisi hallintopäätöstä.

Esityksessä on tuotu esiin, kuinka rajamenettelyyn ohjautuminen on käytännössä täysin riippuvainen siitä, mitä hakija tuo asiassaan esiin rajavartiolaitosviranomaiselle maahan saapuessaan ja turvapaikkahakemuksen jättäessään. Hakijoiden tiedot turvapaikkaprosessista ja Suomen viranomaistoiminnasta voivat maahan tullessa perustua esimerkiksi salakuljettajien antamiin väärin tietoihin tai aiempiin negatiivisiin kokemuksiin muissa maissa. On epärealistista olettaa, että kansainvälisen suojelun tarpeessa oleva henkilö heti maahan tullessaan luottaisi rajavartiolaitosviranomaiseen tai osaisi kertoa turvapaikkaprosessin kannalta olennaiset asiat taustastaan. Näin on siitäkin huolimatta, että rajavartiolaitosviranomaisen kertoisi hakijalle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan hakemusta jätettäessä. Monesti juuri niihin seikkoihin, joiden vuoksi hakijan asiaa ei tulisi käsitellä rajamenettelyssä, voi etenkin juuri maahan tullessa liittyä häpeää tai pelkoa seuraamuksista vieraassa maassa. Valtuutettu ei täten pidä ylipäättään kannatettavana sitä, että hakemusta jättäessä annetuille tiedoille annetaan lisää painoarvoa hakijan turvapaikka-asiaa arvioidessa.

Rajamenettelyyn kohdistuvista tiukoista määräajoista johtuen on oletettavaa, että kaikkien hakijoiden erityisen tuen tarpeita ei ehditä prosessin aikana tunnistamaan. Vaikka rajamenettely voidaan periaatteessa koska tahansa päättää, on selvää, ettei esimerkiksi ihmiskaupan uhriksi joutuminen tai muu haavoittuvuus tule aina viranomaisten tietoon neljän viikon aikana henkilön maahan saapumisesta.

Oikeusturvariskit korostuvat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla. Valtuutettu ei katso olevan riittävää, että rajamenettelyn ulkopuolelle rajattaisiin ulkomaalaislain 96 a §:n mukaisesti erityisen tuen tarpeessa olevat henkilöt, koska rajamenettely ei mahdollista sitä, että erityisen tuen tarve tulisi ilmi ennen rajamenettelyn alkamista, eikä välttämättä edes sen aikana. Vastaanottolain 6 §, johon ulkomaalaislain 96 a §:ssä viitataan, perustuu vastaanottodirektiivin 21 artiklaan. Vastaanottodirektiivin 21 artiklan mukaan haavoittuvassa asemassa ovat esimerkiksi alaikäiset, ilman huoltajaa olevat alaikäiset, vammaiset, vanhukset, raskaana olevat naiset, yksinhuoltajat alaikäisten lasten kanssa, ihmiskaupan uhrit, vakavista sairauksista ja mielenterveyshäiriöistä kärsivät henkilöt sekä kidutuksen, raiskauksen tai muun vakavan psyykkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuneet henkilöt, mukaan lukien sukuelinten silpomisen uhrit. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, ettei rajamenettelyä tulisi soveltaa lainkaan edellä mainittuihin haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin.

Lausuntopyyntönsä nostettiin esille erityisesti kysymys rajamenettelyn soveltamisesta yksintullesiin alaikäisiin turvapaikanhakijoihin. Kuten edellä on mainittu, valtuutettu katsoo, ettei rajamenettelyä tule soveltaa ollenkaan lapsiperheisiin tai yksin tullesiin alaikäisiin. Kaikissa lasta koskevissa päätöksissä ja toimitissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Valtuutettu katsoo, ettei pelkän turvapaikkahakemuksen jättämisen yhteydessä annettujen tietojen perusteella voida riittävästi, etenkin automaattisessa seulonnassa UMA:ssa, ottaa huomioon

kyseessä olevan lapsen yksilöllistä tilannetta ja etua. Lisäksi lapsen muut oikeudet, kuten koulunkäynti, on haasteellista järjestää, mikäli perheen liikkumisvapautta on rajoitettu.

Valtuutettu haluaa kiinnittää huomiota siihen, että rajamenettelyssä oleville ei ehdotuksessa ole mahdollistettu vapaaehtoista paluuta. Etenkin jos hakijoita on ”välineellistetty” ja käytetty osana valtion järjestämää hybrdivaikuttamista, olisi tärkeää, että heidän kotiin pääsyä tehtäisiin mahdollisimman helpoksi ja kunnioittavaksi, jos he itse ovat tähän halukkaita.

Valtuutettu pitää yleisesti ottaen kyseenalaisena sitä, onko ehdotettu rajamenettely perustuslain mukainen (erityisesti PL 7, 9, 21 ja 22 §:t). Rajamenettelyssä on kyse merkittävästä liikkumisvapauden rajoituksesta, jota ei esityksen mukaan ole mahdollista saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi. Merkittävää on myös se, että hakija ei käytännössä ehdi saada oikeudellista neuvontaa lainkaan, ennen kuin ratkaisu rajamenettelyyn siirtämisestä tehdään rajaviranomaisen hakijasta kirjaamien tietojen perusteella.

Etäkuulemisen järjestäminen

Luonnosesityksessä ehdotetaan lainmuutosta, jonka mukaan Maahanmuuttovirasto voisi aina harkintansa mukaan järjestää turvapaikkapuhuttelun etäyhteyksin. Esitetty ei liittyisi pelkästään rajamenettelyyn vaan kaikkiin turvapaikkapuhutteluihin. Nykyisellään turvapaikkapuhuttelun järjestäminen etänä on perustunut hakijan suostumukseen.

Turvapaikkapuhuttelu on koko turvapaikkaprosessin tärkein osa. Puhuttelussa käydään usein läpi hakijan traumaattisia kokemuksia, joista hakija aiemmin ei välttämättä ole kertonut kenellekään. Luottamuksellisen ilmapiirin luominen on täten yksi keskeisistä asioista turvapaikkapuhuttelussa. On hyvin yksilöllistä, miten hakija kokee etäyhteyksien käyttämisen tällaisessa tilanteessa. Valtuutettu katsoo siten, että turvapaikkaprosessin toimivuuden ja hakijan oikeusturvan kannalta ei ole syytä luopua nykykäytännöstä, jossa hakija voi aina halutessaan osallistua puhutteluun samassa tilassa puhuttelijan ja mahdollisesti oikeusavustajansa kanssa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Ylitarkastaja

Joonas Rundgren